

Kıskanmak Filminde Haset Duygusunun Temsili Üzerine Bir Alımlama Çalışması

A Reception Study on the Representation of Jealousy in the Movie Envy (Kıskanmak)

Zeynep BAKI¹⁻², Hüseyin KÖSE³

Öz

Haset ve kıskançlık, hemen herkesin deneyimlemek zorunda kaldığı duygulardandır. Aralarında kimi farklılıklar bulunsa da her iki duygu biçimi de neden oldukları ruhsal tahribat açısından benzer sonuçlar üretir. Nahit Sırrı Örik'in aynı adlı romanından uyarlanan ve yönetmenliğini Zeki Demirkubuz'un yaptığı *Kıskanmak* (2009) adlı film, aile içi ilişkilerde hüküm sürdüğü biçimiyle haset ve kıskançlık kavramlarını odağa alır. Söz konusu filme yönelik derinlikli bir analiz, her iki duygu türü arasındaki farkları ortaya koymak ve toplumun bu iki duygu biçimine yüklediği anlamları ve farkındalık düzeyini kavramak açısından önemlidir. Bu çalışma, adı geçen filmin semantik evreni bağlamında izleyicinin haset ve kıskançlık duygularını nasıl alımladığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda izleyicilerin katılımıyla alımlama çalışması gerçekleştirilmiştir. Filmin izlenmesinden önce ve filmin izlenmesinin ardından her katılımcıyla ayrı ayrı derinlemesine görüşmeler yapılmış; filmin izleyicilerinin kıskançlık ve haset duygularına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinde bir etki yaratıp yaratmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, filmin kıskançlık ve haset duygularıyla başa çıkmada katılımcıların yarısında etkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca, katılımcılar arasında filmin ibret verici bir öyküsü olduğu konusunda genel bir fikir birliği gözlenmiştir.

Anhtar Kelimeler: *Kıskanmak*, Film, Haset, Farkındalık, Alımlama Analizi.

Abstract

Envy and jealousy are the emotions that nearly everyone has to experience. Although there are some differences between them, both forms of emotions produce similar results in terms of the psychological damage they cause. The movie called *Envy* (2009) adapted from novel by Nahit Sırrı Örik and directed by Zeki Demirkubuz focuses on the envy and jealousy concepts which prevail in family relations. An in-depth analysis of the subject matter of the film is important in order to reveal the differences between the two types of emotions, and to understand the meanings attributed by the society members to these two types of emotions, and their level of awareness. This study aims to examine how the audiences perceives the feelings of envy and jealousy within the context of the mentioned movie. In this context, a reception study was carried out with the participation of the audience. The reception analysis was carried out with the participation of 10 randomly selected viewers. In-depth interviews were made separately with each participant before and after watching the movie in order to determine whether the movie had an effect on the knowledge and awareness levels of the audience regarding the feelings. In conclusion, it was determined that the movie was effective on half of the participants to deal with jealousy and envy. It was also observed that there was a general consensus among the participants that the film had an instructive story.

Keywords: *Kıskanmak*, Movie, Envy, Awareness, Reception Analysis.

Araştırma Makalesi (Research Article)

Gönderim Tarihi (Received): 02.03.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 13.06.2022

Atf (Cite as): Baki, Z. ve Köse, H. (2022). *Kıskanmak Filminde Haset Duygusunun Temsili Üzerine*

Bir Alımlama Çalışması. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (37), s. 297-318

DOI: 10.31123/akil.1081697.

1 Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, zeynepbaki@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5160-0856

2 Sorumlu Yazar (Corresponding Author)

3 Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Huseyink180@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5697-9009

Giriş

İnsanlığın Havva ve Âdem'den türediğine ilişkin yaratılış teorisi, birçok duyguya olduğu kadar haset ve kıskançlık duygularına da yer verir. Âdem'i kıskanan ilk eş Lilith, Havva'yı kandırarak onun yasak elmayı yemesini sağlar. Sonrasında dünyaya sürgün edilen Havva ve Âdem, oğullarından Kabil'in haset duygusuna yenik düşerek kardeşi Habil'i öldürmesine şahit olur. Söz konusu dinsel mit referans alındığında, insanın dünyaya gelmeden önce de, sonrasında dünyevi hayatı boyunca da her iki olumsuz duygu biçimiyle boğuşmak zorunda kaldığı söylenebilir. İsevilere göre, Kabil'in kardeşine haset duygusu beslemesinin ve onu öldürmesinin sebebi, Habil'in sahip olduğu büyük hayvan sürüsüdür. Görüldüğü üzere, kıskançlık ve haset ilk insandan bu yana kardeşler arasında oldukça yaygın bir duygudur. Haset, bu anlamda insanın en kökensel duygu ve dürtülerinden biridir. Neden olduğu muazzam ruhsal tahribattan dolayı dinsel olarak da yasaklanmıştır. Leyla Navaro'nun da vurguladığı gibi, haset, tabu bir duygudur ve Hıristiyan dininde yedi günahın biridir (2001, s. 127). Kıskançlığın, Lilith örneğinde olduğu gibi, genellikle romantik ilişkiler referans alınarak açıklansa da, "intim" ve ailevi olmayan diğer ilişki biçimlerinde de yürürlükte olduğunu belirtmek gerekir. Kıskançlık, konuya bilimsel açıdan yaklaşıldığında, evrimsel temelli bir tepki olarak kavramsallaştırılmıştır. Haset duygusunun ise, ilişki değerinde algılanan bir eşitsizlik sonucunda ortaya çıktığı varsayılmaktadır (Desteno ve Salovey, 1996, s. 920).

Duygu ve düşüncelerin sinema perdesine aktarılması, hemen her zaman gerçekte var olan bir şeyin yorumudur. Söz konusu gerçek, şeylerin temel kurulumu bağlamında, sinemanın görsel anlatı diliyle birleşerek, fiktif düzlemde bir "gerçeklik"e dönüşür. Görüntü, gerçek bir şeye benzediği süreçte "hakiki"dir (Sontag, 2011, s. 82). Zeki Demirkubuz filmleri de içerdikleri belirgin gerçeklik duygusunun yoğunluğuyla ön plana çıkmaktadır. Zimni veya salt ima düzleminde kalan duygulanımların bile olağanüstü ve çarpıcı psikolojik tezlere dönüştüğü bu film dilinin gerisinde, ancak kadim felsefi eğilimlerin veya derinlikler psikolojisinin kavram dağarcığında rastlanabilecek türden özgün ve yakıcı meseleler barınmaktadır. Dahası, yönetmenin bireysel hikayeler üzerinden toplumsal ve kültürel sisteme yönelttiği eleştiriler mikro ölçekte cereyan eden davranış pratiklerinin etkisine işaret etmesi bakımından da önemlidir. Demirkubuz'un film karakterlerindeki yaşama sevinci kabiliyetsizliği de yabancılaşma, yalnızlık, iletişimsizlik, duygusal karmaşa ve savrulularla doğrudan ilgili olup, deyim yerindeyse, varlık felsefesinin yarattığı kaygılar en samimi aile ilişkilerine dek nüfuz etmiş, bu korunaklı yerleri bile dinamitlemiş durumdadır. Barış Kılınç'ın da deyimiyle, bu durum "yönetmenin varlık felsefesinin genel tartışma kategorilerini hem öz hem de biçim açısından tarihselleştirerek, kullanabilme yeteneği" ile ilgilidir (Kılınç, 2011, s. 138).

Nahit Sırrı Örik'in aynı adlı romanından Demirkubuz tarafından uyarlanan *Kıskanmak* (2009) adlı film de benzer varlık felsefesi endişeleri ekseninde duyguların derinlikli ve çarpıcı bir temsilini sunması açısından önemlidir. Dolayısıyla genel anlatı yapısının aile bireyleri arasındaki haset ve özel olarak da kadınsı haset duygusu üzerine kurulu olduğu *Kıskanmak* filminin izleyici tarafından nasıl alımlandığını anlamaya çalışmak bu incelemenin asıl amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada haset ve kıskançlık kavramları irdelenmiş ve *Kıskanmak* adlı filmde ana ve yan karakterlerin tutum ve davranışları, aralarındaki ilişkinin niteliğini belirleyen kıskançlık ve haset duyguları üzerinden yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kavramsal tartışma bölümünü oluşturan haset ve kıskançlık kavramları Leyla Navaro'nun kavramsal terminolojisi esas alınarak tartışılmıştır. Bu bölümde, genel olarak haset ve kıskançlık kavram alanları arasındaki benzerlik ve farklılıklar vurgulanarak, ailevi ve özel ilişkilerde neden oldukları etki ve sonuçlar analogik biçimde incelenmiştir. Özellikle Navaro'nun

haset ve rekabet konusundaki görüşleri, *Kıskanmak* filminin kişiler arası haset ve rekabetçi ilişki durumunun psikik ayrıntılarını kavramak ve aydınlatmakta oldukça yararlı olmuştur. Dolayısıyla, çalışmanın gerek filmin haset duygusu bağlamında analizinin yapıldığı birinci aşamasında, gerekse haset ve kıskançlık duygularına yönelik alımlama çalışmasının yürütüldüğü bölümde ağırlıklı olarak kuramsal açıdan Navaro'nun psikiyatrik tezlerinden yararlanılmıştır.

Haset konusuyla ilgili literatürde daha önce yapılmış çalışmalar genellikle psikoloji, felsefe ve ilahiyat ağırlıklı olup, sinemada doğrudan doğruya hasetle ilgili bir çalışma örneğine rastlanmamıştır. Erişilen çalışmalardan biri Yasemin Polat'ın (2017) "Haset, Kıskançlık ve Duygu Durumlarının Ayırıştırılması" isimli makalesidir. Bu makale çalışması özünde duygularla ilgili kavram karmaşasına eğilmektedir. Mehmet Emin Yurt (2018) ise, "Kur'an'da Haset Kavramı" isimli makale çalışmasında, hasedin kaynağı, sebepleri, mertebeleri, zararları ve hasetçinin tahribatından korunma yolları, vb. temel hususları ele alıp incelemiştir. Esra İrk ve İbrahim Gürses (2021) "Hasedin İnsan Hayatındaki Yıkıcı Etkileri ve Çözüm Arayışları" isimli ortak makalelerinde, psikolojik ve dinî bakış açısına göre haset ve hasetle ilgili bazı duygular ve hasedin nedenleri üzerinde durmuşlardır. Ayrıca makalede, hasedin ruh sağlığı üzerindeki etkileri ile hasetle başa çıkma yolları üzerine alternatif öneriler geliştirmişlerdir. Literatürde sinema alanında alımlama yöntemiyle gerçekleştirilen çalışma örnekleri de mevcuttur. Bu çalışmalar filmdeki spesifik bir duygunun kavramsallaştırılmasıyla ilgili olmayıp, daha çok filmin genel içeriğinin alımlanmasına yöneliktir. Serhat Serter ve Nergiz Karadaş (2017) "Belgesel Sinema ve Alımlama Estetiği: *Gökkuşakına Dokunmak* Adlı Film Üzerine Bir İnceleme" adlı makalelerinde, filmin izleyiciler tarafından nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Nergiz Karadaş, Canan Uluyağcı ve Serhat Koca'nın (2017) "*Vaveyla* Belgeseli Üzerine Bir Alımlama Çalışması" isimli makalelerinde ise, çocuk işçiler üzerine çekilen *Vaveyla* adlı belgesel film, alımlama yöntemi ile çözümlenmiş ve belgesel sinemanın izleyicilerin mevcut soruna ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinde bir değişiklik yaratıp yaratmadığı tespit edilmiştir. Birgül Alıcı (2019), "*Bizim İçin Şampiyon* Filminin Alımlama Analizi" adlı çalışmasında izleyicileri yaş ve cinsiyet faktörleri açısından değerlendirmiştir. Değerlendirmenin sonucunda, erkek izleyicilerin ataerkil kodları içeren sahneleri daha etkileyici buldukları saptanmıştır. Son olarak, haset kavramıyla ilgili bazı lisansüstü tez örneklerine de rastlanmıştır. Bu çalışmalardan biri Nevzat Bilir tarafından 2020 yılında gerçekleştirilen "Kur'an Perspektifinde Haset" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Teorik nitelikli çalışma, ilgili hadislerden hareketle haset kavramına eğilmekte olup, hasedin mahiyeti ve haset duygusundan kurtulma yolları üzerinde durmaktadır.

1. Haset ve Kıskançlık Kavram Alanları

Ayala Malach Pines kıskançlığı, önemsenen bir ilişkinin yitirilmesine yol açabilecek bir tehlikenin varlığına ilişkin yöneltilen karmaşık bir tepki olarak tanımlar (1998, s. 54). Romantik ilişkilerde bu tehlike, üçüncü kişidir. Lilith'in Havva'ya yasak elmayı yedirmesi ise romantik bir kıskançlığa işaret eder. Adem'in kaburga kemiğinden yaratılan Havva'nın oyuna girmesi Lilith'in rekabet duygusunu daha da perçinlemiş ve onda kıskançlık uyandırmıştır. Bu bağlamda kıskançlık, bir tehdit olarak rakibin ortaya çıkması ve ilişkiyi kaybetme korkusu yaşamının sonucunda ortaya çıkan olumsuz bir duygudur (Mathes ve Severa, 1981, s. 23). Başka bir deyişle, kıskançlık var olan ilişkiyi üçüncü kişilerden korumaya yöneliktir. Haset ise, başkasında var olan nitelikleri çekememeyle ilgilidir. Haset bir tür eksiklik; kendinde olmayanı ya da bir başkasında olanı elde etme arzusudur. Kıskançlıkta kaybetme korkusu barındırır, var olanı koruma, paylaşmama ve kaybetmeme isteğidir (Pines,

1992, s. 19).

Kıskançlık ve haset duygusu birçok farklı şekilde deneyimlenen ve ifade edilen karmaşık bir psikolojik süreçtir (Aune ve Comstonk, 1991, s. 315). Haset, sahip olunmayan ya da sahip olunmadığı sanılan (başarı, güzellik vb.) bir özelliğin veya değerın bir başkasında görülüp yakıcı bir şekilde arzu edilmesidir. Bu bağlamda haset “onda var, bende neden yok?” düşüncesini harekete geçirir. Bu düşünce eksiklik ve yetersizlik duygularını da beraberinde getirir (Navaro, 2011, s. 15). Haset, zarar verici bir duygudur ve çoğunlukla kıskançlıkla karıştırılır. Olumsuz duyguları ifade eden bu iki kavram, hem oluşum hem de sonuçları açısından incelendiğinde birbirinden oldukça farklı anlamlara gelmektedir (Polat, 2017, s. 31). Nevzat Tarhan, kıskançlığı yapıcı ve yıkıcı olmak üzere ikiye ayırır. Yapıcı kıskançlıkta kişi, birisinin güzel bir özelliğiyle karşılaştığında husumet duymaz, yıkıcı kıskançlık ise haset üretir. Yıkıcı kıskançlık “onda var, bende yok, o halde onda da olmasın” fesatlığıdır ve bu düşünce, kıskanan kişiyi karşısındakine zarar vermeye götürür (Tarhan, 2020, s. 180) Leyla Navaro’ya göre ise kıskançlık, genel olarak var olanı kaybetme korkusudur. Sevgi, özen, dostluk, yakınlık gibi özel ve önemli durumları başkasının devreye girmesiyle kaybetme kaygısı kıskançlığı üretir (Navaro, 2011, s. 16). Bu tarz kıskançlığı romantik ilişkilerde görmek mümkündür. Sevilen kişinin ilgisinin başka birine kayması kıskançlığı harekete geçiren bir etmendir. Yapılan çalışmalar romantik ilişkilerde kıskançlıkla güvensizlik arasında somut bir ilişki olduğunu göstermektedir (Mathes ve Severa, 1981, s. 30). Bu bağlamda kıskançlık üç kişiyi; haset ise iki kişiyi içeren bir durumdur. Çocuklukta ikinci bir çocuğun (kardeşin) devreye girerek anneye olan biriciklik ilişkisine dâhil olmasıyla diğer çocukta kıskançlık duygusu uyandırması gibi, romantik ilişkilerde de bir üçüncü kişinin devreye girerek biricikliği tehlikeye düşürmesi kıskançlığa neden olur (Navaro, 2011, s. 24).

Haset de kıskançlık da aşağılık kompleksini harekete geçiren, düşmanlıkla karakterize edilen acı verici duygulardır. Kötü niyetli olmayan kıskançlık hasetten farklıdır, çünkü düşmanlık içermez. Bir başkasının başarısını takdir etmek ya da imrenmeyi ifade etmek için “çok kıskandım” cümlesi kurulabilir. Buradaki temel anlam hayranlığa daha yakındır.⁴ Hasette ise, insanın tükenişini hızlandıran düşmanca bir tını vardır. İyi huylu kıskançlıkta ilham veren bir yan olabilir, bu duygu kötü niyetten ziyade yapıcı, öykünücü eylemler ortaya çıkarır. Haset bir özlemi içerir, fakat kendinde olmayana ya da olmadığı varsayılanaya karşı marazi bir özlemdir bu. Haset, uç boyutlarda yaşandığında özlem duyulan şeye sahip olanı yok etmeyi hedefler (Smith ve Kim, 2007, s. 47). Bu durum saldırganlık barındıran dürtülerden kaynaklanır. Haset, haset duyulan kişi kadar haset eden kişiye de zarar verir. Saplantı halinde haset edilen kişiyi düşünmek, sürekli kendini onunla kıyaslamak zihni yorar ve enerjiyi tüketir. Bu tutum ayrıca kişinin kendisini küçük düşmüş, çökkün, küskün ve kindar hissetmesine neden olur. Navaro, içerleme, kırgınlık, kızgınlık, hırs, intikam, nefret gibi duyguların haset nedeniyle yaşandığının altını çizer (2011, s. 15-16). Bu bağlamda haset eksiklik duygusunu, yetersizlik hissini, değersizliği, özgüven kaybını da beraberinde getirir.

Haset, bireyin kendine yönelik tehdit algılamasıyla ortaya çıkar. Kardeşlik gibi kişilerarası yakınlığın yüksek olduğu durumlarda kişinin öz değerlendirmesi ve algıladığı tehdit de artar. Öz değerlendirmeye yönelik tehditler kişinin kendisinde hissettiği eksikliği telafi etmek için tasarlanmış davranışlarını motive eder. Öz değerlendirmelerinde olumsuz kanıya sahip olan kişiler, olumsuz duygulanımlara kapılırlar, haset de bu durumda baş gösterir. Haset duygusu, kişinin tehditlerin etkisini azaltmak için

4 İyi huylu kıskançlığın insanı geliştiren bir duygu olduğuna yönelik çalışmalar da mevcuttur. Bu konuda bakınız: Van de Ven, N., Zeelenberg, M. ve Pieters, R. (2011). “Why envy outperforms admiration”, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37 (6), 784-795.

farklı şekillerde davranmasına neden olur (Desteno ve Salovey, 1996, s. 920). Haset duygusunun rekabeti çağrıştırmasının özünde, tehditlerin etkisini azaltma fikri vardır. Kişinin rekabet edemeyeceği durumda ise haset öz yıkıcı bir duyguya dönüşür. Desteno ve Salovey yaptıkları çalışmada, bireylerin deneyimledikleri hasedin yoğunluğunun rakip özelliklerine göre değiştiğini bulmuşlardır. Yani başarılı rakiplerin daha çok kıskançlık duygusunu tetiklediğini bulgulamışlardır (1996, s. 929). Bu bağlamda haset duyulan kişi ile yakınlık arttıkça veya rakip özellikleri olumlu yönde değiştikçe haset de artmaktadır.

Hasedin erken kaynaklarıyla ilgilenen Melanie Klein'a göre ise haset, yıkıcı itkilerin oral-sadist ve anal-sadist bir ifadesidir ve yaşamın en erken dönemlerinden itibaren etkilidir. Haset, arzulanan bir şeyin başka birine ait olduğu, haset eden kişiye değil de haset duyulana haz verdiği inancının yol açtığı kızgın bir duygudur. Hasetli itki, istenilen şeyi sahibinden çekip almaya, onu bozmaya, kirlletmeye yönelir. Haset, öznenin sadece bir kişiyle olan ilişkisiyle ilgilidir, o ilişkinin kökeni de annedir (Klein, 2018, s. 24).

Max Scheler'e göre de haset, "bir şeyi elde etme çabamızı etkisizleştiren bir iktidarsızlık hissi, bu şeyin başkasına ait olmasının" bir ürünüdür (Girard, 2017, s. 31). Başkasına imrenmek, tek başına haset hissini uyandırmaya yetmez, çünkü bu arzulanan nesneyi ya da benzer bir şeyi elde etme çabasını kamçılayabilir. Haset, ancak bu elde etme olanaklarını seferber etmek için gereken çabanın başarısızlığa uğrayıp iktidarsızlık hissi bırakması halinde doğar (Girard, 2017, s. 32).

Hasedi toplumsal cinsiyet rolleri açısından ele alan Freud'a göre, haset öncelikli olarak kadınların yaşadığı bir duygudur, çünkü kız çocukları penis eksikliği hissederler ve bu eksiklik kızlarda aşağılık duygularına neden olur. Freud bu duruma "penis hasedi" der (Navaro, 2011, s. 17). Penis hasedine göre çocuklar sadece erkeğin penisini cinsel organ olarak bilir ve kızlar penis sahibi olmadıkları için kendilerini iğdiş edilmiş erkek çocuk olarak görürler (Barrows, 2002).

Son olarak Alfred Adler'e göre ise üstünlüğe kavuşmak için çalışanların büyük çoğunluğunda haset duyguları vardır. Kişi, varmaya çalıştığı aşırı büyüklükteki amaçla arasındaki uzaklığı bir aşağılık duygusu şeklinde deneyimler. Haset kişi, kendisini küçük görür ve kapıldığı hoşnutsuzluk sonucunda çoğunlukla bitmez tükenmez kıyaslamalara girer. Başkalarının kendisine olan tutumunu, başarılarını hesaplar. Haset duygusuna, haksızlığa uğramışlık hissi eşlik eder. Adler, kendini hasetten kurtaramayan kişilerin en yakınlarının ıstıraplarından zevk duyduklarının altını çizer (Adler, 2020, s. 257-260).

Bütün bu görüşlerin ışığında haset duygusunun kıskançlıktan daha yıkıcı bir duygu olduğu sonucuna varılabilir. Haset, aynı zamanda büyük bir başarısızlığın neden olduğu bir öz yıkımın telafisi işlevini de gören bir duygu biçimidir. Bu yönüyle haset, bir yoksunluğun ve eksikliğin neden olduğu hoşnutsuzluğun dışavurumudur. Rakip olarak algılanan kişinin kötülüğünü arzulama ve fırsat bulunması halinde de kötücül eylemlerin harekete geçmesine neden olan olumsuz bir duygudur.

2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada alımlama analizi kullanılmıştır. Alımlama analizi genel olarak iletişim çalışmalarında medya içeriği ile izleyici arasındaki etkileşimi anlatmak için kullanılmaktadır. Alımlama, izleyiciye odaklanarak onu anlam üreticisi olarak kabul eder. Alımlamaya göre bir medya metninin tek bir anlamı yoktur (Yoo ve Buzinde, 2012, s. 223). Brigitte Hoijer, alımlamayı "izleyicilerin metinleri

yorumlamaları, deşifre etmeleri, okumaları, anlam üretmeleri, algılamaları ve kavramlarını dile getiren bir yapı” olarak tanımlarken; alımlama çalışmalarını “hem metin çözümlenmeleriyle hem de izleyicilerin yanıtlarının çözümlenmeleriyle ilgilenmek, yanı sıra bunları birbiriyle ilişkilendirmek” şeklinde ifade eder (Akbulut, 2014, s. 3). Bu bağlamda alımlama sadece izleyicinin metne yönelik anlamlandırma pratiklerini değil, aynı zamanda metnin kendisinin çözümlenmesini de içerir. Alımlama çalışmaları, izleyicinin filmi yorumlamada aktif olduğunu ve aynı filmde farklı bireylerin farklı anlamlar çıkarabileceğini varsayar (Bozkurt, 1999, s. 4).

Çalışma kapsamında *Kıskanmak* (2009) filmi daha önce izlememiş, 4 kadın 6 erkek olmak üzere toplam 10 yetişkin katılımcı ile görüşülmüştür. Bu katılımcılar rastlantısal yöntemle seçilmiştir. Analiz bölümünde veri toplama tekniklerinden yapılandırılmış görüşme tekniği ile izleyicilere filmi izlemeden önce aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

Kıskançlık duygusunu cinsiyete göre değerlendirebilir misiniz?

Kıskançlık ve haset duyguları arasındaki farklar nelerdir?

Kıskançlık ve haset duyguları üstesinden gelinebilir duygular mıdır?

Ailevi ilişkileri haset duygusu açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Katılımcıların filmi izlemesinin ardından katılımcılara aşağıdaki sorular sorulmuştur:

Kıskançlık ve haset duygusuna ilişkin görüşleriniz filmi izledikten sonra değişti mi?

Film, kıskançlık ve haset konusuna ilişkin bilgi ve farkındalığınızı arttırdı mı?

Film, size haset ve kıskançlıkla başa çıkmakta yol gösterici oldu mu?

Film sizi etkiledi mi? Etkilediyse, hangi yönde (olumlu-olumsuz) etkiledi?

Yapılan görüşmelerin her biri yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Görüşmeye katılan 10 kişiden 1’i ev hanımı, 3’ü akademisyen, 1’i serbest meslek erbabı, 1’i Kur’an kursu hocası, 1’i memur, 1’i makine mühendisi, 1’i öğretmen ve 1’i de banka çalışanından oluşmaktadır. Farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcıların 2’si Ankara’da, 1’i Nevşehir’de, 7’si ise Muğla’da ikamet etmektedir. Çalışmanın temel sınırlılıklarından birisi dağılımın illere göre eşit olmamasıdır, aynı durum katılımcıların cinsiyet ve yaş dağılımı için de geçerlidir. Erkek katılımcılar E, kadın katılımcılar K şeklinde kodlanmıştır.

Katılımcıların yaş tablosu:

E1: 47	E2: 39	E3: 43	E4: 34	E5: 32
E6: 37	K1: 34	K2: 47	K3: 40	K4: 42

2.1. Bulgular ve Yorum

2.1.1. Kıskanmak Filmi ve Muhtevası I: Filmin Haset Duygusu Bağlamında Analizi

Kıskanmak filmi, haset ve kıskançlığı odağına almaktadır. Orta sınıfa mensup maden mühendisi Halit, kız kardeşi Seniha ve eşi Mükerrerem ile birlikte Zonguldak’ta yaşamaktadır. Film 1930’lu yıllarda geçmektedir. Filmin ana motifi, Seniha’nın abisi Halit’e yakıcı bir haset beslemesidir. Seniha yalnızca abisi Halit’e değil aynı zamanda Mükerrerem’e de haset duymaktadır. Fakat Seniha’nın Mükerrerem’e yönelik haset duygusu, Halit’e beslediği haset kadar güçlü değildir. Anlatının ana ekseninde, haset, kıskançlık, öfke, kin ve aldatma vardır. Filmdeki ilk çatışma, bağımsızlık gecesi

münasebetiyle düzenlenen Cumhuriyet balosunda gerçekleşir. Zonguldak'ın ileri gelen ailelerinden birinin oğlu olan ve çapkınlığıyla bilinen Nüzhet, baloda Mükerrerem'i görür ve onunla dans etmek ister. Dans sırasında Seniha'nın haset dolu bakışını görürüz. Hasette bakış önemlidir. Türk toplumunda hasetten korunmak için nazar boncukları kullanılması, göze karşı gözle karşı konulması demektir. Seniha'nın bakışlarında haset vardır ama o daha çok abisi Halit'in Mükerrerem ve Nüzhet'in dansını görüp görmediği ile ilgilenmekte, bakışlarını en güçlü haset kaynağı Halit'e çevirmektedir.

Daha önce de üzerinde durulduğu üzere, hasette kıyas vardır. Adler'e göre, haset kişi kendini küçük görür ve kapıldığı hoşnutsuzluk sonucunda bitmez tükenmez kıyaslamalara girer (2020, s. 257-260). Mükerrerem, Seniha'ya yeni aldıkları al kumaştan birörnek elbise diktirmeyi önerir. Seniha "*Seninle bir örnek elbise diktirmek mi? Kendimi el âleme gülünç etmeye hiç niyetim yok.*" der (Kıskanmak, 15:24-16:04). Kıyasta karşılaştırma vardır, kişi kendini haset ettiği kişiyle kıyaslar ve dolayısıyla kendini eksikmiş gibi algılaması da bundandır (Navaro, 2011, s. 27). Seniha bu bağlamda kendini Mükerrerem ile kıyaslamakta; kendini çirkin, eksik, değersiz, küçük düşmüş hissetmektedir. Birörnek elbise yaptırmak fikri bile canını sıkmaya yetmektedir. Klein'a göre bazı insanlar yeteneklerini geliştirip, başarılı yönde kullanamazlar. Bu tavır sadece belli durumlarda, önemli bir figürle rekabet söz konusu olduğunda ortaya çıkar. Kendi yeteneklerini değersizleştirmekle hem hasedi yadsımış hem de haset duymalarından ötürü kendilerini cezalandırmış olurlar (2018, s. 75). Seniha kendini çirkin bulmakta ve dahası "çirkin" olarak tanımlamaktadır. Mükerrerem'i ise "*az görülür güzelliğe sahip bir kadın*" olarak görmektedir (Kıskanmak, 67:50-67:53). Mükerrerem ve Seniha örneğinde haset, Seniha tarafından yadsınmaktadır. Bu yadsıma halini Seniha ve Mükerrerem'in konuşmasında da görürüz. Mükerrerem "ben sana ne yaptım abla?" dediğinde Seniha, Mükerrerem'i aşağılayarak "*sen bana ne yapabilirsin ki!*" der (Kıskamak, 74:48-74:52). Seniha, Mükerrerem'e duyduğu hasedi bilinçaltında yaşamaktadır.

Nüzhet'in ailesi; Seniha, Mükerrerem ve Halit'i film izlemeye davet eder. Seniha'nın gözü yine Mükerrerem'in üzerindedir. Seniha, Nüzhet ve Mükerrerem arasında bir şeylerin başlamak üzere olduğunu sezer, ama bu sezgisini kendine saklamayı seçer. Çünkü abisi Halit'ten, hasedinin ilk kaynağından alması gereken bir intikam vardır. Filmde romantik ilişki kaynaklı kıskançlığın örneğini Nüzhet ve Mükerrerem'in yatak sahnesinde görürüz. Mükerrerem ikinci bir kadının varlığından korkmakta ve Nüzhet'e "*Benden bıkar ve beni aldatırsan ne yaparım? Ben çok korkuyorum, aslında gece gündüz bunu düşünüyorum*" diye sormaktadır (Kıskanmak, 30:58-31:08). Bu bağlamda Mükerrerem kıskançlık duygusuyla pençeleşmektedir, onu korkutan üçüncü bir kişinin olması ihtimalidir, yani Mükerrerem'in duygusu romantik kıskançlıktır, ayrıca Mükerrerem, Nüzhet'i, Nüzhet'in annesi Nuriye hanımdan da kıskanmaktadır.

Seniha'nın gözünde Halit, yakışıklı, eğitilmiş, kendisinden çok genç bir kadınla evlenmiş başarılı bir erkektir. Seniha, kalfa ile bir gece yarısı dışarı çıkmaları gerektiğinde kalfanın tereddütte kalmasına "*sen yaşlısın, ben çirkinim, çekinecek ne var?*" diye çıkarır (Kıskanmak, 53:08-53:13). Bu bağlamda Seniha'nın hasedi kendini eksik, aşağılık, çirkin ve ezik görmesiyle gün yüzüne çıkmaktadır. Hatta Seniha kendini zayıf, bedbaht, yanaşma, talep görmez olarak da tanımlar. Navaro, arzu edilen nesne, özellik ya da konuma sahip olan birinin haset eden kişinin gözünde büyüdüğünü ifade eder, zaman zaman da bu kişinin gerçeğinden daha büyük bir yere sahip olduğunun altını çizer. Halit, Seniha'nın gözünde çok yüksektir, onu alt etmek imkânsız gibidir. Çünkü kişi kıyasta karşısındakini daha donanımlıymış gibi algıladığında, kendini küçük düşmüş, ezik veya aşağılanmış hisseder, bundan dolayı da utanç duyar. Haset ve kıskançlığın en can alıcı noktası işte bu eksiklik, kıyas nedeniyle de küçük düşmüşlük ve utanç duygusudur. Eziklik ve küçük düşmüşlük o denli can yakıcıdır ki, kişi bu

duygulardan kurtulmak ya da çektirilen acının intikamını almak için karşısındakine, benzer düzeyde acı çektirme, onun canını yakma isteği duyar ya da benzeri fanteziler üretir (Navaro, 2011, s. 28). Seniha örneğinde Halit'in canını yakma girişimi ilkin Mükerrerem'le Nüzhet arasındaki ilişkiyi abisine söylemesinde görünür. Burada kıyas ve hasedin tetiklediği dürtü intikamdır. Küçük düşmüşlük nedeniyle hissedilen öfke ve kin, kolaylıkla intikam isteğine dönüşebilir (Navaro, 2011, s. 28). Seniha da yıllardır içinde çöreklenen hasedinin intikamını zamanı geldiğinde almaktan, abisini yok etmeye çalışmaktan geri durmaz.

Haset, toplumca kabul görmeyen bir duygudur ve bu duygu yaşandığında, tepkiler bilinçdışı ya da yarı bilinçdışı şekilde ortaya çıkar (Navaro, 2011, s. 30). Kasvetli, sürekli yağmur yağan Zonguldak'ta geçen filmde Seniha, içselleştirdiği haset duygusunu önceleri pasif şekilde dışa vurur, film boyunca asık suratlı bir profil çizer. Daha sonrasında aktif tepkiye dönüşen hasedinin bir sonucu olarak Seniha, Halit'e acı vermenin yollarını arar ve bulur. Mükerrerem'in kendisini aldattığını öğrenen Halit, kısa bir münakaşa sonrasında Nüzhet'i öldürür. Filmde her ne kadar Halit'in Mükerrerem'e karşı derin bir sevgi bağı olduğuna yönelik emareler görünmese de nihayetinde Mükerrerem Halit'in eşidir ve Halit aldatılmıştır. Seniha, Mükerrerem'in Halit'i aldattığını bilmesine rağmen, Halit'in aleyhine ifade verir. Çünkü Seniha, Halit'in sefaletini arzulamaktadır.

Can alıcı noktalardan biri de Halit'in Seniha'ya karşı haset ve rekabet duyguları beslemesi ihtimalidir. Navaro'ya göre, haset ve rekabet duygularının neden olduğu tepkiler vardır. Bunlardan biri muhataba karşı yönelik kısıtlayıcı tavırlardır. Halit, Seniha'nın davranışlarını kısıtlar, sözünü keser, evlenmek istediğinde buna mâni olur, hakkında kötü konuşur, aşağılar, dışlar. Mükerrerem'e *"yokluğumu fırsat bilip çok şımartma bunu"* der (Kıskanmak, 39:14-39:16) Halit özetle haset ve rekabet duygularının neden olduğu karşı tarafa yönelik kısıtlayıcı tavırları kardeşi Seniha'ya yansıtmaktadır. Seniha ise haset durumunda kendini kısıtlayıcı tavırlar sergilemektedir. Halit'in yanında çoğunlukla susar ya da geri çekilir.

Hasedin yaşattığı derin hasret, istediğini elde edememiş olmanın yaşattığı eksiklik ve küçük düşmüşlük kolayca hazmedilebilen duygular değildir (Navaro, 2011, s. 36). Seniha, Mükerrerem'e bekâretini teslim ettiği kişiden bahsederken, adamın yaşama kılıklı, kokudan yanında durulmayacak birisi olduğunu söyler (Kıskanmak, 35:30-36:00). Aslında Seniha kendini küçük gördüğü için kendisiyle birlikte olan kişiyi de küçük görmektedir. Buna rağmen o kişiyle evlenmek istemiş, abisi tarafından engellenmiştir. Seniha'nın hasedi ilk bakışta bu durumdan kaynaklanıyor gibi görünse de aslında hasede kaynaklık eden temel dinamik, Halit'in yakışıklı ve başarılı olmasıdır. Seniha kendini çirkin, istikbalinin vekâletini kendi elleriyle başkalarına teslim eden birisi olarak tanımlamaktadır (Kıskanmak, 37:12-37:16).

Doğuştan eşitsizlik, mahrum kalmışlık ve esirgenmişlik yaşandığında, bu zor koşulları yaşamamış olanlara karşı hissedilen derin haset kaçınılmaz olur. Seniha'nın hasedi de böyle bir kaynaktan gelmektedir. Seniha abisinin gölgesinde kalmıştır. Halit yakışıklıdır, iyi eğitim almıştır. Seniha ise diplomasızdır, eziklik, küçük düşmüşlük ve ikincillik duyguları ile benliği derin yaralar almıştır. Bu durumda intikam duygusu da kaçınılmaz olarak Seniha'yı sarmıştır, bu yüzden abisi hapse girdiğinde onun aleyhine ifade verir, yalan söyler. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi kendilerine miras kalan evi çok ucuz bir fiyata satın alıp Halit'i savunmasız bırakmak, içindeki zehri, kini ve hasedi akıtmak ister.

Seniha haset ettiği Halit'i öyle bir saplantıya dönüştürür ki, haset bağı ile bağlanır ona. Abisi kendisiyle

görüşmek istememesine rağmen onunla görüşmek için çareler arar. Nereye giderse gitsin onu düşünmeden edemez. Seniha'nın farkında olmadığı haset bağı aslında kendi yok oluşuna da zemin hazırlar. Navaro'ya göre, haset ve kıskançlığın dışavurumunun toplumsal tabu olması nedeniyle bu duyguları açıkça isimlendirmek, kişinin kendi nezdinde dâhi neredeyse imkânsızlaşır. Haliyle tüm duygular şekil değiştirir, bastırılır ve bilinçaltına itilir. Seniha filmin sonuna kadar abisine duyduğu hasedi itiraf etmez. Bu durum Navaro'nun saptamasıyla uyumludur; düşünür bilinçli haset ile bilinç dışı haset arasında ayırım yaparken, bilinçli hasedin can yakıcı ama kontrol edilebilir olduğunu söyler. Seniha bu anlamda bilinçli bir haset duyar ve içinde yaşadığı düşmanlık ve intikam duyguları da bilinçli ve planlı bir hasedin ürünüdür (Navaro, 2011, s. 37).

Seniha hasedini kabullenmiş, bunu neredeyse bir yaşam biçimi haline getirmiştir. Hasedi onu kısırlaştırıp kurutmakta, güçsüz hale getirmektedir. Haset duyulan kişi ya da o kişide haset edilen nitelikler, Seniha'daki gelişme ve eksikliği tamamlayacak olan yönler işaret etmekte, henüz geliştirmede olduğu, uyur vaziyette bıraktığı belirli özellikleri göstermektedir (Navaro, 2011, s. 41). Seniha bu yıkıcı duyguyu pozitif bir olguya dönüştürme gücünden yoksundur ve onu kasıp kavuran haset duygusunun bitmesini abisinin ölümü koşuluna bağlamıştır. Avi Berman'a göre, haset eşleştirme ihtiyacıdır. Bir başkasında olanı görüp kendinde olmayanı telafi ihtiyacı, karşısındakiyle eşit olma, eşleştirme ihtiyacıdır (Navaro, 2011, s. 51). Kuşkusuz Seniha, abisi Halit'le eşit şartlarda olmayı istemektedir, bunun mümkün olmadığı yerde de acısını en çok da kendisinden, kendi hayatından çıkarmaktadır. Haset ile özgüven ters orantılıdır. Seniha'nın özgüveni çok zayıftır, dolayısıyla hasedi de o denli kuvvetlidir. Kendisine zarar vermek pahasına hasedini körüklemektedir. Bütün bir ömrünü kendisi ile abisini kıyaslayarak geçiren Seniha'nın film boyunca asık suratlı olması şaşırtıcı değildir.

Klein'a göre (2018, s. 25), kıskançlık elinde olanı yitirmekten korkmaktır. Haset eden kişi ise kendi istediğini bir başkasında gördüğü için acı çeker; haz ve memnuniyet görüntülerinden üzüntü duyar, ancak başkalarının sefaleti huzur verir ona. Bu yüzden hasetli kişiyi tatmin etmeye yönelik her türlü çaba nafildir. Abisini büyük bir yok oluşa sürükleyen Seniha, onun hapishaneye girmesinden de kötü duruma düşmesinden de tatmin olmaz, hep daha fazlasını ister. Hapse giren abisinin durumunu merak eder, daha da kötü durumlara düşmesi için çareler düşünür. Bu bağlamda aileden kalma evi ucuz fiyata almak ister.

Kıskançlık ve haset, kadınların ve erkeklerin yaşadığı can yakıcı ama doğal bir duygudur. Ancak ataerkil sistem, kadınları bu duyguları gizli yaşamaya zorlar. Bu duyguları hayata geçirmek geleneksel bakışta bir erk göstergesi olacağı için, kadınların haset, kıskançlık ve rekabet duygularıyla baş etmesi dolaylı ve gizli davranışlara dönüşür. Rekabetin kaçınılmaz bir parçası olan saldırganlık, kadınların açıkça üstlenmekte zorluk çektiği davranışlardandır. Saldırganlıkta toplumsal cinsiyet farkları dikkate alındığında, kadınlar çoğunlukla öfke ve saldırganlıklarını kendilerine döndürür, bu da özgüven kaybı, aşağılık duygusu ve onay bağımlılığına yol açar (Navaro, 2011, s. 61-81). Seniha'nın hasedi de saman altından yürütülmekte, film boyunca büyük bir ustalıkla gizlenmektedir. Seniha "*Erkekler öldürür, kadınlar zehirler*" deyişine uygun olarak içten içe yaşar haset duygusunu. Saldırganlık, erkek egemen söylem içinde "hakiki" erkekliğin bir göstergesi olarak sunulur. Haset, kıskançlık ve rekabet, açık eylem gerektirdiği boyutlarıyla erkeğin tekelindedir (Navaro, 2011, s. 96). Halit, ikinci bir erkeğin ortaya çıkması durumunda saldırgan bir eğilim sergileyerek rakibini ortadan kaldırır. Kadınlar bu eylemleri doğrudan yapamadıkları için dolaylı olarak intikam alırlar: bu anlamda Seniha abisini tuzağın içine çeker. Halit, kıskandığı için değil, toplumsal yaşamda kendisine gelecek lafları ortadan kaldırmak, namusunu temizlemek için öldürür. Özetle, Mükerrerem'in dediği gibi, "*insan*

denilen varlığın bu kadar muğlak, bu kadar karanlık olması korkutucudur” (Kıskanmak, 74:03-74:07).

2.1.2. Kıskanmak Filmi ve Muhtevası II: Alımlama Analizi, Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın analitik bölümünün bu ikinci aşamasında katılımcılara film izletilmeden önce ve filmin izletilmesinin ardından konuyla ilgili birtakım sorular yöneltilmiş ve bu sorulara verilen yanıtlar ve değerlendirmeler kısaca yorumlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada görüşme yapılan 10 katılımcıya “Kıskanmak” filmi izletilmeden önce ve filmi izlettikten sonra sorulan sorular ve sorulara verilen yanıtlar aşağıdaki gibidir.

2.1.2.1. Kıskançlık duygusunu cinsiyete göre değerlendirebilir misiniz?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

(E1) erkeklerin daha kıskanç olduğunu ifade ederek, Türkiye’de kültürel özellikler ve yaşam tarzı göz önünde bulundurulduğunda erkeklerin kıskançlıklarını şiddete eğilimli bir şekilde yaşadıkları yönünde görüş beyan etmiştir. E1, sözlerine şöyle devam etmiştir: *“Erkeğin kadına bakış açısı farklıdır. Kadın kıskandığı zaman kendini baskılar ama erkek hiçbir zaman baskılamaz, kadına zarar verir, kadını yıpratır ama kadın kıskançlığını dahi belli etmez. Neden? Yuvam dağılmasın. Erkek kıskançlığı kadına zarar verir. Kadınlar erkekler gibi zarar verici değildir.”*

(E2), kadınların erkeklere göre daha duygusal olması sebebiyle daha kıskanç olduklarını ifade ederek, erkeklerdeki kıskançlığı özgüven temelli olarak açıklamıştır. E2’ye göre erkekler kendilerinde bir eksiklik varsa bunu kabullenememektedirler. Erkeklerin kıskandığında şiddete başvurduklarını, kadınların ise bu konuda kendilerini daha çok baskıladıklarını belirtmiştir.

(E3), kıskançlığı cinsiyete ait bir şey olarak görmediğini, ama Türk toplumu söz konusu olduğunda erkeklerin daha kıskanç bulduğunu ifade ederek, kadınların kıskançlık gerektirecek durumlarda *“benim kocam, eşim vb. yapmaz”* gibi iyimser bir yaklaşım sergilediklerini, erkeklerin ise kıskançlık durumlarında daha agresif olduklarını açıklamıştır. Kıskançlığın kesinlikle cinsiyetle ilgili bir mesele olmadığını, insanlığın çok ilkel duygularından biri olduğunu ifade etmiştir. Kıskançlık söz konusu olduğunda erkeklerin ataerkil yapıdan kaynaklanan çıkışları daha çok yaptıklarını, kadınların bu konuda daha çok alttan alan bir eğilim sergilediklerini belirtmiştir.

(E4): *“Erkeklerin kıskançlığı şiddetle sonuçlanır”* şeklinde görüş beyan etmiştir.

(E6): *“Erkekler daha kıskanç”* ifadesini kullanmıştır.

Aynı konuda görüşü sorulan (K1): *“Şiddet belki tartışılabilir, erkeğin ve kadının kıskançlığı ifade ediş biçimleri farklı olabilir”* demektedir.

(K2)’nin görüşü ise, *“İnce düşündüğü ve detaycı olduğu için kadınlar daha kıskançtır. Yani derin düşündükleri, derin sevdikleri için daha kıskançtırlar. Kadınlar erkekler gibi yüzeysel sevmiyorlar çünkü”* şeklindedir.

(K3): *“Kadınlar kıskançlıklarını genellikle zarar vererek yansıtıyorlar, kadınlar fiziksel değil psikolojik şiddete başvururlar. Kadınlar erkeklere göre daha çok psikolojik şiddete başvuruyorlar.”* yanıtını

vermiştir.

(K4) ise *“Aslında ben cinsiyete göre olduğunu düşünmüyorum, kadının da erkeğinde kıskanç olanı vardır. Bana göre bu duygular kişinin karakteri, mizacı ile ilgili. Hiç kıskanmayan kadınlar da erkekler de var, bu durumun tam tersi de mümkün.”*

Son olarak, (E5)'nin konuyla ilgili görüşü şu şekildedir: *“Kıskançlık davranışa dönüştüğü zaman kıskançlık gibi geliyor bana. Kıskançlık sonucunda bir yaptırım uygulamak isteyen taraf genellikle erkek oluyor. Kadınlar kıskansa da eyleme geçmiyorlar.”*

Kıskançlık duygusunu cinsiyete göre değerlendiren katılımcılardan 3'ü, kadınların 3'ü erkeklerin kıskanç olduklarını ifade ederken; 3'ü kıskançlığın cinsiyete bağlı bir şey olmadığını, cinsiyet ayrımı yapmanın doğru olmadığını; 1'i ise her iki cinsiyetin de kıskanç olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplardan kıskançlıktan daha çok romantik kıskançlığı anladıkları söylenebilir. Ayrıca erkek kıskançlığının şiddete dönüştüğü konusunda genel bir fikir birliği vardır, sadece katılımcılardan biri aksi yönde görüş beyan ederek, kadınların kıskançlık söz konusu olduğunda psikolojik şiddete başvurduklarını ifade etmiştir.

2.1.2.2. Kıskançlık ve haset duyguları arasındaki farklar nelerdir?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1'in verdiği yanıt şu şekildedir: *“Haset düşmanlıktır, kıskançlık aşktan, sevgiden doğan bir duygudur. Haset karşındakini her şeyiyle kıskanmaktır, içten içe kin gütmek, kin beslemektedir.”*

E2 ise, *“haset daha kötü niyetlidir, haset edilen kişinin kötülüğünü, başarısızlığını isteme durumudur. Kıskançlık duygusal bir şeydir ama haset fiziksel hale gelebilir. İşyerinde birini kıskanıyorsunuzdur, yerinde olmak istiyorsunuzdur, bu sizin için güdüleyici bir faktör olabilir, daha çok çalışmanızı sağlayabilir ama haset söz konusu olduğunda o kişinin başarısız olmasını istersiniz, bu duygu yaptığı işi kötülemek olabilir, iş yapmasını engellemek şeklinde tezahür edebilir.”* şeklinde açıklamaktadır.

E3: *“Haset ve kıskançlık arasında fark yoktur, birbirinin yerine kullanılan kelimelerdir.”* derken; E4 aynı soruya: *“Kıskançlık, insanın sevdiği birini bir üçüncü kişiden kıskanmasıdır, hasedi biraz daha yumuşak bulmaktayım, çünkü haset özenmeyle alakalıdır.”*; E5 ise: *“Kıskançlığı genelde ikili ilişkilerdeki kıskançlık olarak düşünüyorum. Kıskançlık daha iyi bir niyetle, sevgiyle ortaya çıkan kötü bir davranış ama haset kötü niyetle ortaya çıkan kötü bir davranış.”* diye yanıt vermiştir.

E6 ise *“Hasetlik daha çok makam ve mal konusunda, karşındakinin senden daha yüksek olduğu durumlarda, karşındakinin iyi olduğunu istememe durumuna, çekememezlik hasettir. Kıskançlık ise daha çok duygusal ilişkilerde olur.”*

Kadın katılımcıların ise soruya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K1: *“Kıskançlık üç kişiliktir, haset iki kişilik de olabilir, tek kişilik de olabilir. Haset edersen dünyadaki her şeye karşı haset besleyebilirsin ama kıskançlıkta üçüncü kişinin olması, kaybetme korkusunun olması gerekiyor. Haset “bende olsun, onda olmasın” duygusu, kıskançlık ise kaybetme korkusudur. Bu durumda haset tabii ki daha kötü bir şey. Çünkü hasedin karşısında kıskançlık, kıskançlığın doğurduğu korku var. Korku daha masum bir duygu. Birini kaybetmekten korkabilirsin doğal olarak,*

onu kıskanabilirsin ama hasette herhangi bir korku yok, saf yalın karşısındakinin kötülüğünü isteme durumu var.”

K2: “Kıskançlık sevdiğin kişiyi birtakım kişilerden esirgemek, korumaktır ama haset birinin hakkında iyi düşünmemek, onun başına kötü bir şeyler gelmesini istemek, onun mutluluğuyla mutsuz olmak, onun mutsuzluğunu istemektir.”

K3: “Kıskançlık sevgi söz konusu olursa paylaşamamadır. Kıskançlık hasedin yanında daha saf, temiz bir duygudur. Haset insanların kötülüğünü düşünür, kıskançlıkta insanların kötülüğünü istemezsin, sevdiğini paylaşamazsın. Hasetlik bir nevi çekememezliktir. Kesinlikle bu duygular aynı şeyler değildir. Kıskançlık dozunda olursa güzel bir duygu, dozunu kaçıırırsan hasetliğe dönüştürülebilir.”

K4: “Bir insanın sevdiği bir insanı özellikle karşı cinsten sakınması, sadece kendisiyle alakalı olmasını istemesi kıskançlıktır. Haset ise çekememezliktir. Haset duygusu olan kişi karşısındakinin kendinden iyi olmasını, başarılı olmasını istemez, kötü olmasını ister.

Yapılan analizde, katılımcıların genel olarak kıskançlık ve haset duyguları arasında belli bir ayırım yapabildikleri ve haset duygusunu kıskançlığa göre daha kötü ve tehlikeli buldukları gözlenmiştir. Katılımcılardan sadece 1’i bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığını ve benzer duygular olduğunu belirtmiştir. 1 katılımcı da verili içeriğinin aksine, hasedi kıskançlığa göre daha masum bulduğunu, hasedin özenmeyle ilgili bir duygu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, katılımcılardan 3’ü açık bir şekilde kıskançlığı olumlu bir tavır sergilemiştir. Söz konusu olumlamanın bariz nedeni, kıskançlık duygusunun sevgiye eşlik ettiği düşüncesi olabilir.

2.1.2.3. Kıskançlık ve haset duyguları üstesinden gelinebilir duygular mıdır?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1, kıskançlığın üstesinden gelinemeyen içgüdüsel, hayvansal bir duygu olduğunu ifade ederken; kıskançlığı kendinde eksiklik, başka birinde kendinde olmayan bir niteliğin varlığını hissetme durumu olarak açıklayan E2 ise, hasedin daha zorlayıcı, hastalığa yakın bir duygu olduğunu, dolayısıyla üstesinden gelmenin kolay olmadığını belirterek, mantık yoluyla kendi zaafalarını kabullenerek kıskançlık duygusunun bastırılabilceğini ileri sürmüştür.

Kıskançlık duygusu davranışa dönüştüğünde olumsuz durumlarla karşılaşılabilceğini belirten E3’e göre ise, bu duyguların üstesinden gelebilmek için bir uzmandan yardım, psikolojik destek almak gerekmektedir.

E4 de E1’e benzer biçimde, söz konusu duyguların kolay kolay üstesinden gelinemeyeceğini, çünkü içgüdüsel duygular olduğunu ifade etmiştir.

E5’e gelince, o da bu duyguların üstesinden gelinemeyeceğini, çünkü insanın fıtratından kaynaklandığını belirtmiştir. E5 ile aynı görüşleri paylaşan E6 kıskançlık ve hasedi kalıtsal olduğunu ifade etmiştir.

Kadın katılımcıların soruya yanıtları ise, özetle şu şekildedir:

K1: “Üstesinden gelmek o kadar basit değil. Özsaygını ve özgüvenini yükselterek kıskançlığın

üstesinden gelebilirsin. Kıskançlığın kaynaklarından kaçınarak üstesinden gelmek mümkün değildir, çünkü illa ki kıskançlık duygunu körükleyecek durumlarla her an karşılaşabilirsin. Çok çok uzun süreli alıştırmalarla üstesinden gelinebilir. Belki çocukluktan, belki ilk gençlik yıllarından başlamak gerekiyor. Kastımız bastırmak değil, olumlama yapmak.”

K2: “Bence üstesinden gelinebilir duygulardır. Çünkü bütün insanların içinde iyi ve kötü duygular var. Kötüyü beslersen kötü olur. Kötüyü besleyince hasetlik çıkıyor zaten. Kıskançlık çok kötü bir duygu değil ama hasetlik kötü düşüncelerle alakalı onun için insan bu duyguları baskılayabilir, azaltabilir. Kıskançlık değil ama haset bence utanılacak bir duygu.”

K3: “Haset kötü bir duygudur ve hasetten kurtulmanın mutlaka yolları vardır. Kalbini temiz tutarsan hasetlikten kurtulabilirsin. Hasetlik bir hastalık olabilir, tedavisi vardır ama kıskançlığın tedavisi bence yoktur. Hasetliğin kaynağı şeytandır, kötü duygulardır. Hasetliğin tek tedavisi manevi olarak kendini doyurmaktır.”

K4: “Kıskançlık belki bir noktaya kadar bastırılabilir ama haset kişinin kendi başarısızlığından, özgüvensizliğinden kaynaklandığı için üstesinden gelmek daha zordur. Başarılı olamayan insanlar başkalarının başarılarından haset duyarlar. Kişinin haset duygusuyla başa çıkabilmesi için haset duyduğu kişi kadar ya da ondan daha fazla başarılı olması gerekmektedir ya da birçok alanda başarılı olması gerekiyor ki başkalarına haset etmesin. Kişi kendi özüyle alakadar olursa haset olmaz. Haset bir bakıma kişinin kendisine yönelmesi gereken ilgiyi başkasına olumsuz bir şekilde yönetmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu yanıtlara göre, katılımcılar arasında, kıskançlık ve haset duygusunun üstesinden gelinmesi zor duygular olduğu konusunda bir fikir birliği mevcuttur. Katılımcıların 4’ü bu duyguların hayvansal, içgüdüsel, yaratılışla ilgili duygular olduğu gerekçesiyle kesinlikle üstesinden gelinemeyeceğini belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise, bu duygunun üstesinden gelmek için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Sadece 1 katılımcı bu duyguların üstesinden gelebilmek için uzman yardımı almak gerektiğini vurgulayarak profesyonel desteğe işaret etmiştir. Diğer 4 katılımcıdan 1’i zaafalarını kabullenme yoluyla, 1’i kendini olumlamak suretiyle, 1’i maneviyatını güçlendirme arayışıyla, geriye kalan 1’i de iç telkin yöntemi aracılığıyla bu duyguların üstesinden gelinebileceğini belirtmiştir.

2.1.2.4. Ailevi ilişkileri haset duygusu açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1: “Ailevi ilişkilerde haset yoktur, her şey samimiyetle olur, haset yaşanmaz, güdülmez. Aile içinde haset olmaz.”

E2: “Haset duygusuna çok açıktır ailevi ilişkiler. Özellikle kardeşler ve kuzenler arasında bir kıyaslama veya rekabet söz konusuysa, bu hasede dönüşebilir.”

E3: “Ailevi ilişkilerde haset genel olarak ebeveynlerin çocuklarına eşit yaklaşmasından dolayı oluşabilir. Özellikle Türk aile yapısı ataerkil olduğundan, genellikle erkek çocukları kız kardeşlerine karşı kayırlır.”

E4: “Aile içi haset olmayacak bir şey değildir, anne bile çocuğunu kıskanabilir, aile içinde bütün

bireyler arasında haset olabilir.”

K2: “Aile içinde haset ailevi ilişkilere zarar verir. Kardeşler arasında haset olur genellikle. Atalarımızın bir sözü var: ‘Kardeş kardeşin ne öldüğünü ne onduğunu ister.’ Demek ki geçmişte bunlar yaşanmış ki atalarımız da söylemiş.”

K3: “Bence tatlı kıskançlık kardeşler arasında olabilecek bir şey, nedense ben haset olarak düşünmüyorum.”

K1: “Sevgi yetersizse aile arasında haset muhakkak olur. Bazen anne evladını kıskanıyor ve kardeşler arasında da haset çok fazla oluyor. Olağan bir durum.”

E5: “Her ailede biraz haset vardır. Anne babanın çocuklara karşı davranışları olabilir, illa ki anne baba olmasına gerek yok, teyze, amca, dayının kardeşlere farklı davranışı hasede neden olabilir açıkçası. Buradaki temel faktör ailenin çocuklara davranışları.”

E6: “Ailevi ilişkilerde hasetlik yoktur. Aile bireyleri birbirlerinin daha iyi olmasını isterler. O yüzden de haset yoktur. Aile arasında kıskançlık da koruma amaçlı olabilir.”

K6: “Kendi ailemden yola çıkarak yanıt verirsem aile arasında haset yoktur. Kıskançlık evet var, o da aile bireylerinin sevgisini paylaşamamaktan kaynaklanıyor. Aile bireyleri daha çok sevmek daha çok ilgi görmek istiyor. Kıskanan kişi herkes beni sevsin, yeğenlerim, ablalarım beni sevsin istiyor. Başka aileleri düşündüğümde ise maalesef haset duygusunu gözlemliyorum. Kardeşinin daha iyi olmasını istemeyenler var.”

Bu yanıtlara göre, katılımcılardan 1’i hasedin sevgiye yetersiz aile bireyleri arasında ortaya çıktığını belirtirken, 1’i de hasedin aile içinde kardeşlerin birbiriyle kıyaslanmasından ve rekabetin körüklenmesinden doğduğunu ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı da haset ile ataerkil aile yapısı arasındaki ilişkiye dikkati çekerek, farklı cinsten çocuklar arasındaki ayrımcı uygulamaların haset duygusunu tırmandıracağını vurgulamıştır. Hasedin ailevi ve özel ilişkilere içkin olduğu, neredeyse haset duygusunun ailevi ilişkilerin bir karakteristiği olarak görüldüğüne ilişkin görüş çokluğu vardır. Aile içinde kışkırtıcı mukayeselerin kişilerin öz değerlilik hissinde bir zedelenmeye yol açtığı dikkate alınır, özellikle kardeşler arasında haset duygusunun öngörülemez yıkımları beraberinde getirebileceği varsayılabilir. Yine katılımcılardan 3’ü aile ve haset kavramlarını yan yana getirmeyi doğru bulmazken, genel olarak diğer katılımcılar aksi yönde görüş beyan etmiş olup, yakınlık derecesinin artmasıyla haset duygusunun artacağı şeklinde yorumlar yapmışlardır.

2.1.2.5. Kıskançlık ve haset duygusuna ilişkin görüşleriniz filmi izledikten sonra değişti mi?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1: “Görüşlerim değişmedi. Film çok gerçekçiydi, görüşlerime paralel bir filmi.”

E2: «Tam olarak emin değilim.»

E3: «Çok değiştiğini söyleyemem. Kıskançlık duygusunun ortaya çıkardığı bir haset ve intikam anlatılıyor filmde. Seniha’nın ömrü kıskançlıkla geçmiş. Kıskançlığı haset ve intikama dönüşmüş. Hissettiği eksikliğin sorumlusu olduğunu düşündüğü insanlara bunun bedelini ödetmiş diye

düşünüyorum. Halit kardeşine dengi gibi davranmıyor, onu aşağılıyor, evin yavaşması, hizmetçisi gibi davranıyor. Seniha kendini ikinci sınıf insan, kardeşini kendine düşman olarak görüyor. Bence Seniha intikam almanın fırsatını kolluyormuş.»

K1: *“Görüşlerim değişmedi.”*

E4: *“Kıskançlık ve haset söz konusu olduğunda kıskançlığı daha beter bulduğum için, düşüncem değişmedi.»*

K2: *“Hayır değişmedi. Kesinlikle kendi görüşlerimle uyumlu bir film izledim.»*

K3: *“Değişmedi. İnsan sevdiğini kıskanır ama hasetlik farklı bir şey. Haset kötü duyguların beslenmesiyle alakalı, Seniha da kötü duygularını beslemiş. Seniha'nınkı kıskançlık değil, haset.»*

E5: *«Olmadı. Filmden önce daha çok erkeklerin kıskanç olduğunu düşünüyordum ama filmde bir kadının kıskançlık yaptığını gördüm, buna rağmen fikrim değişmedi.»*

E6: *“Değişmedi. Sadece aile arasında hasetlik olmayacağını düşünüyordum, filme göre oluyormuş.”*

K4: *“Hayır değişmedi. Bence filmdeki baskın motif haset ya da kıskançlık değildi, Seniha abisinden intikam aldı.”*

Bu yanıtlara bakılırsa, katılımcıların kıskançlık ve hasede ilişkin görüşlerinin film izletildikten sonra büyük ölçüde değişmediği saptanmıştır. Katılımcılar genel olarak görüşlerine koşut bir film izlediklerini beyan etmişlerdir. Bu sonuç, bir anlamda duygulara ilişkin genel kanıları değiştirmenin zor olduğunu ispatlar niteliktedir.

2.1.2.6. Film, kıskançlık ve haset konusuna ilişkin bilgi ve farkındalığınızı arttırdı mı?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1: *“Evet, tabii ki artırdı. Ben filmin başlarında Seniha'nın kardeşi için kendini feda ettiğini düşünürken aslında ömrü boyunca kardeşinin hayatını nasıl bitireceğini planlamış. Aile içerisinde sadece Halit'e değil, aynı zamanda Seniha'ya da emek verilseydi bu haset olmazdı.”*

E2: *“Filmden önce de kıskançlık ve haset üzerine aynı görüşlere sahiptim, o yüzden bilgi ve farkındalığıma çok katkıda bulunduğunu söyleyemeyeceğim. Film çok gerçekçiydi. Kesinlikle olabilecek ve yaşanabilecek şeyler.”*

E3: *“Ben hâlâ aynı görüşteyim, çarpıcı bir şey yakalayamadım.”*

K1: *“Sanmıyorum. Ben normalde haset ya da kıskanç bir insan gördüğümde sebeplerine inebiliyorum. Filmde de Seniha'nın abisini kıskanmasının sebebi, Halit okuma fırsatı bulmuşken, kendisinin okuyamamış olması. Abisinin yakışıklı ve başarılı olmasının yanı sıra çok da güzel bir eşi var. Fiziksel özellikler bakımından Seniha geride. Doğal olarak da Seniha, Halit'i kıskanıyor, çünkü ikisi asla eşit olanaklara sahip olmamış.”*

E4: *“Aslında tam olarak arttırdı diyemem, çünkü kıskançlığın boyutlarını, nereye kadar varabileceğini tahmin ediyordum ve bu film biraz abartılı da olsa çok şaşırmadım.”*

K2: *“Filmi müstehcen sahneleri dışında ben yazmışım gibiydi. Bilgimi arttırmadı ama farkındalığımı arttırdı. Kıskançlığın insanlara ne kadar zarar verebileceğini daha iyi anladım.”*

K3: *“Evet arttırdı. En yakınındaki bile sana karşı hasetlik düşünebiliyormuş.”*

E5: *“Evet. Filmdeki Seniha karakterinin küçüklüğünden itibaren abisine duyduğu hasedi görüyoruz ve bu hasedinin acısını çıkarmak için çok beklemiş. Dışarıya ne kadar iyi görünürse görünsün, uzun yıllara yaymış hasedini. Halit kıskançlıkla ilgili bir durum oluştuğunda anında gidip adamı öldürdü. Kadınlar sanki daha planlı, içine atıp, yıllarca bekleyip sonuç alıyorlar, erkekler hemen kıskançlıklarını eyleme döküyorlar.”*

E6: *“Kardeşler arasında da haset olabileceği konusunda bilgi ve farkındalık düzeyimi arttırdı.”*

K4: *“Görüşlerim değişmedi.”*

Bu yanıtlara göre, 4 katılımcı filmin bilgi ve farkındalık düzeyinde artış sağladığını belirtirken; 1 katılımcı da bilgisinin aynı kaldığını, fakat farkındalığının yükseldiğini beyan etmiştir. Filmin bilgi ve farkındalık düzeylerinde artış sağlamadığını ifade eden katılımcılar, haset ve kıskançlığın tehlikeli olduğunu destekleyen görüşler bildirmişlerdir. Kıskançlık ve haset konusunda filmin bilgi ve farkındalığını arttırdığını söyleyenler filmin sonunu şaşırtıcı bulduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcılar kıskançlığın hasede dönüştüğünde ne kadar tehlikeli olabileceğini anladıklarını ifade etmişlerdir. Dikkat çekici bir diğer bulgu ise, katılımcıların haset ve kıskançlık duygularına ilişkin algılarının şekillenmesinde toplumdaki fırsat eşitsizliğinin etkisinin varlığıdır.

2.1.2.7. Film, size haset ve kıskançlıkla başa çıkmakta yol gösterici oldu mu?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1: *“Evet oldu. Yapılan her seçimin bir sonucu var. Hiçbir kıskançlık için bir ömrü harcamaya değmez. Öldürmektense hayattan çıkarmak, insanlara zarar vermektense onu yok saymak her zaman kıskançlığı daha çabuk bitirir ve sonucu ceza olmaz. Bu filmde öğretici bir şey var. Bizim Türk toplumunda erkeklerin egosu yüzünden öldürmesi bence çok basit bir duygu, karşılığında ödenen bedeller ağır.”*

E2: *“Filmin sonu öngörülebilir olduğu için benim düşüncelerimde pek bir değişiklik olmadı.”*

E3: *“Hayır, olmadı. Eğer bu duygudaysan mutlu olamayacağını gösteriyor. Abisinden intikamını aldı ama hâlâ abim ölse de kurtulsam duygusu var. Tatmin olmamış bir Seniha görüyorum, bu hayat onun için cehennem, belki Halit ölürse mutlu olacak.”*

K1: *“Oldu. En azından birine haset ederken, birini kıskanırken sonuçlarının bu kadar ağır sonuçlanmayacağını düşünürüz, ama burada temelsiz bir kıskançlık sonuçta ölüm getirdi. Haset besleyecek kadar güçlü bir sebep göremiyoruz filmde.”*

E4: *“Yani evet bir yandan yol gösterici oldu çünkü sonucun bu kadar kötü olması filmi izleyen insanları biraz dizginler diye düşünüyorum. Filmi izleyenler kıskançlığın nerelere varabileceği konusunda ders almıştır.”*

K2: *“Olamadı. Çünkü bir sonuç yoktu. Kadın, hasetliğinin sonucunu yaşadı ve gördü. Bu duyguların üstesinden gelmek için bir çözüm yolu yoktu. Haset insanların başına gelebilecek olayları gördük. Bu duygularla nasıl baş edilebileceğine yönelik hiçbir ipucu yoktu filmde.”*

K3: *“Tabi ki oldu. Halit ile Seniha oturup konuşmuş olsalardı, bence Seniha o kadar haset olmazdı diye düşünüyorum.”*

E5: *“Yok, hatta şöyle söyleyeyim: ‘Haset insanın fitratında vardır’ görüşümü destekledi. Seniha abisine haset duyuyordu ve bunu göstermemek için ona olabildiğince iyi davranıyordu. Seniha, kendine haset konusunda ket vuramayacağını anlayıp belki abim ölürse o zaman bu duygu geçer dediğinde, hasedin birinden biri ölene kadar devam edeceğini belirtiyordu. Yani haset asla geçmeyecek bir şey.”*

E6: *“Evet oldu. Hasedin aile ilişkilerinde ne kadar zarar verici olabileceğini gördüm.”*

K4: *“Hayır olmadı.”*

Özetle; katılımcıların yarısı filmin haset ve kıskançlıkla başa çıkmakta kendilerine yol gösterici olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu görüşte olanların genel kanısı, filmin ibretlik bir sona sahip olmasıdır. Filmi yol gösterici bulmayanlar ise, filmin sonundan etkilendiklerini belirtmişlerdir. Bir diğer bulgu da, katılımcılardan 1’inin şiddetli haset duyan bir insanın, salt yıkıcı eylemlere yönelmekten ziyade alternatif kimi iletişim yollarına da başvurabileceğini önermesidir.

2.1.2.8. Film sizi etkiledi mi? Etkilediyse, hangi yönde (olumlu-olumsuz) etkiledi?

Katılımcıların yukarıdaki soruya yanıtları aşağıdaki gibidir:

E1: *“Etkiledi. Hayatın, acıların insana verdiği etkileri gözümde canlandırdı. Filmin başında Seniha’nın abisine karşı saygısı olduğunu düşünüyordum. Son noktaya kadar duygularını bastırdı, gizledi. Aile baskısı içinde yaşayan Seniha’nın duygusallığını nasıl yok ettiğini, kardeşler arasındaki ayrımcılığın nasıl bir şeytan yarattığını gösterdi film.”*

E2: *“Etkilendim. Çok şiddetli bir şaşırma duygusu yaşadım. Seniha’dan o şekilde bir davranış beklemiyordum. Özellikle üç bin liralık eve yüz lira teklif etmesi ve hayatını bu intikam üzerine kurgulamış olması şaşırtıcıydı.”*

E3: *“Film çok gerçekçiydi, etkilendim.”*

K1: *“Sıradan bir olayı anlatıyor film ama dekor, mekân güzeldi ve sevdiğim oyuncular vardı. Bu açıdan etkiledi. 1930’larda bir kadının küçük bir yerde kocasını aldatması ve bir erkekle çok rahat buluşması çok mantıklı gelmedi. Bu kısmı Türk toplumunu düşündüğümüzde pek gerçekçi gelmedi.”*

E4: *“Film beni çok etkilemedi, konu bakımından biraz basit geldi, konuyu çok iyi işleyememiş, basit bir kıskançlık ve sonucunda çok büyük olaylar oluyor. Bu film o dönemlerde değil de 90’larda, 2000’lerde olsa daha inandırıcı olurdu diye düşünüyorum.”*

K2: *“Film güzeldi, etkileyici ve gerçekçiydi. İnsanların kendi duygularını gizleme konusunda nasıl başarılı olduklarını çok güzel gözler önüne serdi. Filmin başında Seniha ne kadar iyi bir kadın diyordum, sonrasında ne kadar kötü olduğunu gördüm.”*

K3: “Filmi çok gerçekçi buldum. Günümüzde böyle olaylar çok fazla zaten. Her olay kıskançlık ve hasetten doğuyor. Filmden çok etkilendim.”

E5: “Film etkiledi, güzeldi, gerçekçiydi. Ana duyguları göstermek ve bunun yan etkilerini, insanlar üzerindeki sonuçlarını göstermek açısından etkiledi, ama olumlu olumsuz bir şey diyemeyeceğim, çünkü benim için bir film tekil bir örnektir.”

E6: “Gündelik yaşamda, üçüncü sayfa haberlerinde sık sık karşımıza çıkan haberlere konu olan duyguları çarpıcı bir biçimde işlediği için filmden etkilendim.”

K4: “Filmin beni etkilediğini söyleyemeyeceğim. Kullanılan dil ağdalı geldi. Film çok ağır ilerledi. Filmin geneli düşünüldüğünde haset duygusu çok işlenememiş, filmin ismi “Kıskanmak” değil “İntikam” olsa daha iyi olurmuş.”

Görüldüğü üzere, katılımcıların sadece 2’si filmden etkilenmediğini, konunun basit olduğunu belirtmiş, aynı katılımcı filmi dönemin (1930’lar) şartları göz önünde bulundurulduğunda çok gerçekçi bulmadığını ifade etmiştir. Diğer katılımcıların hepsi filmi gerçekçi bulduklarını, filmin hikâyesinden ve şaşırtıcı sonundan etkilendiklerini beyan etmişlerdir. Bu katılımcılardan 1’i, filmin konusuyla kendi yaşam deneyimleri arasında doğrudan bağ kurduğunu ifade ederken, 1 kişi de kendisini asıl etkileyenin dekor, mekân ve oyunculuk olduğunu belirtmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kıskançlık ve haset duyguları hemen herkesin deneyimlediği, üstesinden gelinmesi zor duygulardandır. Özellikle haset duygusunun yol açtığı olumsuz davranışlardan kaynaklanan suçlar oldukça yaygındır. İnsanların söz konusu duygunun olumsuz etkilerine karşı bilinçlenmesinde sinemanın da önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle gerçekçi filmler bu konuda daha güçlü bir etkiye sahiptir. Haset duygusunun gerçekçi bir temsiline dayanan *Kıskanmak* filmi de bunlardan biridir. Çalışmada, söz konusu film odağa alınarak haset duygusunun temsiline ve katılımcılar üzerinde bıraktığı etkiye ilişkin alımlama analizi yapılmıştır. Bu bağlamda bir grup katılımcıya filmi izlemeden önce ve film izlendikten sonra yapılandırılmış sorular yöneltilmek suretiyle alımlama analizi uygulanmıştır. *Kıskanmak* filmine ilişkin anlamlandırma sürecinde haset duygusunun farklı boyutlarına vurgu yapan katılımcıların filmde temsil edilen duyguyu kendi kişisel deneyimleri ve algılamaya çerçevelerine göre somutlaştırdıkları görülmüştür. Katılımcılar kimi zaman benzer şekilde görüş beyan ederken kimi zaman da yorumlamada bireysel farklılıklarını ortaya koymuşlardır. Sözelimi K2’nin filmdeki müstehcen sahneleri onaylamaması kişisel farklılıkların ve filmi alımlama sürecinde ortaya çıkan ayrışmanın bir göstergesidir. Katılımcıların filmdeki haset duygusuna ilişkin farklı okumalar yapmaları, anlamın üretim sürecinde izleyicilerin anlamlandırma çerçevelerinin çoğul olduğunu göstermektedir. Filmde duyguların gerçekçi bir şekilde yansıtılması izleyicilerin filmi alımlamasını kolaylaştırmıştır denilebilir.

Kıskanmak filminde haset ve kıskançlık duyguları “kadın hasedi” üzerinden işlenmiştir. Toplumsal cinsiyetçi bir yaklaşım sergileyen filmde, erkek “namusunu temizlemek için” cinayet işlerken, kadın deneyimlediği haset duygusu yüzünden öldürmez ama sinsice karşısındakinin kötülüğü için planlar yapar. Kadın hasedini konu alan filmde, eksiklik ve yetersizlik duygularından kaynaklanan haset kadına atfedilmiştir. Dolayısıyla burada bir tür “kadın öldürmez, zehirler” deyişine uygun bir anlatım tarzının ön plana çıktığı görülmektedir. Filmdeki baş erkek karakter de kıskançlığa dair emareler

görülmezken, kadın karakterlerin hepsinde kıskançlık ve haset duyguları ön plana çıkmaktadır. Filmin baş karakteri Seniha abisine haset beslemekte, Mükerrerrem sevgilisi Nüzhet'i, Nüzhet'in annesi de oğlunu Mükerrerrem'den kıskanmaktadır. Filmde kıskançlık ve haset duygusu tamamen kadına özgü bir duygu gibi işlenmiştir. Nahit Sırrı Örik'in kaleme aldığı aynı adlı romandan uyarlanan filmde, haset literatürle uyumlu şekilde eksiklik ve yetersizlik duyguları paralelinde gelişen bir duygu olarak aktarılmıştır. Filmde haset duygusu işlenmesine rağmen filmin isminin "*Kıskanmak*" olması haset ve kıskançlık duygusunun birbiriyle karıştırılmaya müsait olduğunun göstergesidir. Buna rağmen filmi alımlayan katılımcılar (biri hariç) bu iki duygu arasında ayırım yapabilmektedir.

Çalışmada ayrıca katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kıskanmak ve hasetle ilgili olarak literatürle uyumlu bir bilgiye sahip oldukları saptanmıştır. Katılımcıların 1'i hariç, 9'u kıskanmak ve haset kavramlarının yerleşik anlamıyla ilgili doğru bilgiye sahiptir. Katılımcılar genel olarak kıskançlıktan romantik kıskançlığı anlamakla birlikte, hasedin daha olumsuz bir duygu olduğu konusunda (1 kişi hariç) genel bir fikir birliğine sahiptir. Katılımcıların haset ve kıskançlık duygusuna ilişkin görüşlerinin filmi izledikten sonra da değişmediği tespit edilmiş olup, bunun sebebi söz konusu filmin izleyici üzerinde etkili olmaması değil, filmdeki haset ve kıskançlığa ilişkin verilerin katılımcıların görüşleriyle uyumlu olmasıdır. Bu durum da yönetmenin Türkiye toplumunu ve toplumun duygularını ne kadar iyi çözümlediğinin kanıtı niteliğindedir. Farklı sosyo-demografik özelliklere sahip katılımcılar duygular söz konusu olduğunda benzer şekilde düşünmektedir.

Katılımcılar arasında haset ve kıskançlık duygusunun üstesinden gelinmesi zor duygular olduğu konusunda görüş çokluğu vardır. Bu duygularla başa çıkmak için uzman yardımı alınması gerektiğini söyleyen katılımcı sayısı ise yalnızca 1'dir. Bu durum Türkiye'de insanların üstesinden gelmekte zorlandıkları duyguları kendi kendilerine aşmaya çalıştıklarının bir göstergesidir. Katılımcıların yarısı kıskançlığın sevginin bir göstergesi olduğunu düşünmekte, kıskançlığa pozitif anlamlar yüklemektedir. Kıskançlığa pozitif anlamlar yükleyenlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında katılımcıların filmi izlemeden önce kıskançlık ve haset duygularına ilişkin sorulan sorulara verdikleri cevaplar, bu duygulara yönelik bilgi, ilgi ve farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tümünün görüşlerine koşut bir film izledikleri yönünde görüş beyan etmeleri de filmin duyguları gerçekçi bir şekilde sinema perdesine aktardığının göstergesidir.

Araştırma bulgularında ilginç olan bir sonuç da erkek katılımcıların erkekleri, kadın katılımcıların kadınları daha kıskanç bulmasıdır. Erkeklerin kıskançlığının şiddetle sonuçlandığı konusunda görüş çokluğu vardır. Kadın katılımcılar arasında kıskançlığın sevgiden ileri geldiği düşüncesi çoğunluktadır. Bu bağlamda katılımcıların bu duyguya yükledikleri anlam, kendi deneyimleriyle ilişkilidir sonucuna ulaşılabilir. Benzer şekilde erkek katılımcıların kıskançlığın şiddetle sonuçlanacağını düşünmeleri kişisel deneyimler bağlamında düşünülebilir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu cinsiyet ayrımı olmaksızın filmde etkilendiklerini beyan etmişlerdir. Benzer şekilde, filmi izledikten sonra kadın ve erkek katılımcılar haset ve kıskançlık duygusuna yönelik görüşlerinin değişmediği konusunda hemfikirdir. "*Film kıskançlık ve haset konusuna ilişkin bilgi ve farkındalığınızı arttırdı mı?*" sorusuna verilen yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Filmi kıskançlık ve hasetle başa çıkmakta yol gösterici bulan katılımcılar filmin ibret verici sonundan hareketle, bu duygularla başa çıkmakta yol gösterici olduğunu belirterek, filmi ders çıkarılacak bir metin olarak okumuşlardır. Aynı şekilde, filmin söz konusu duygularla başa çıkmakta etkili olmadığını

söyleyenler de hikâyenin sonundan etkilendiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların yarısı (bir kişi bilgisinin aynı kaldığını ama farkındalığının arttığını belirtmiştir) filmin bilgi ve farkındalık düzeylerini arttırdığını ifade etmişlerdir. Genel olarak bilgi ve farkındalığında bir değişim olmadığını söyleyen katılımcılara göre haset ve kıskançlık tehlikeli duygulardır. Filmi izledikten sonra bilgi ve farkındalığının arttığını söyleyen katılımcılar, toplumsal eşitsizliğin, ataerkil toplumun kadını ikinci plana attığını, değersizleştirdiğini ifade etmişler, filmi de bu eşitsizlik bağlamında okumuşlar, haset duygusunu yoğun bir şekilde yaşayan film karakteri Seniha'ya karşı empati geliştirmişlerdir. Katılımcılar arasında Seniha'nın abisi Halit'le eşit şartlarda olması halinde abisine karşı haset beslemeyeceği konusunda görüş birliği vardır. Bu görüş; eşitsizlik, eksiklik duygusunun hasedi perçinlemesi ile uyumludur.

Özetle filmde haset duygusunun “kadın hasedi” biçiminde kurgulandığını, hasedin kadına özgü marazi bir duygu olarak kodlandığını, bu bakımdan filmin cinsiyetçi ideolojiye zımnen destek verdiğini söylemek mümkündür. Haset duygusunun yakınlar arası ilişkilerde (aile bireyleri arasında) daha yıkıcı sonuçlar üretebileceği konusunun katılımcılar arasında (filmi izledikten sonra) kabul gördüğü saptanmıştır. Filmin kıskançlık ve haset duygularıyla başa çıkmada katılımcılar üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca filmin ibret verici bir öyküsü olduğu konusunda katılımcılar arasında genel bir fikir birliği vardır.

Kaynakça

- Adler, A. (2020). İnsan Tanıma Sanatı. (K. Şipal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Akbulut, H. (2014). *Televizyon ve Sinemada İzleyici Çalışmak: Alımlama Çalışmaları*. Kocaeli Üniversitesi 2237 İletişim Bilimlerinde Araştırma Projesi Yazma Eğitimi.
- Aune, K. S. & Comstock, J. (1991). Experience and Expression Of Jealousy: Comparison Between Friends And Romantics. *Psychological Reports*, 69, 315-319. DOI: <https://doi.org/10.2466/PRO.69.5.315-319>
- Barrows, K. (2002). *Ideas In Psychoanalysis Envy*. UK: Icon Books.
- Bozkurt, O. (1999). *Plastik Sanatlarda Alımlama Estetiğindeki 'Beklenti Ufku' Sarsılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İTÜ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://polen.itu.edu.tr/handle/11527/17725>.
- Çelik, Z., Demirkubuz, Z. (Yapımcı) ve Demirkubuz, Z. (Yönetmen). (2009). *Kıskanmak* [Sinema Filmi]. Türkiye: Mavi Film.
- De Steno, D. A. & Salovey, S. (1996). Jealousy and the Characteristics of One's Rival: A Self-Evaluation Maintenance Perspective. *Personality ve Social Psychology Bulletin*, 22, 920-932. DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167296229006>.
- Fanh Hisieh, H. & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. DOI: *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288. DOI: <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>.
- Girard, R. (2017). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*. (A. Etensel İrdem, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gökçe, O. (1994). İçerik Çözümlemesi. Eskişehir: Turkuaz Yayıncılık.
- Kılınç, B. (2011). Zeki Demirkubuz Filmleri Üzerine Bir Deneme: Sinema Edebiyat İlişkisi. S. T. İşlek (Der.), *Sekans Sinema Yazıları Seçkisi 5* (s. 124-139) içinde. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- Klein, M. (2018). *Haset ve Şükran*. (O. Koçak ve Y. Ertem, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Mathes, E. W. (1992). *Jealousy: The Psychological Data*. Lanham, USA: University Press of America. DOI: <https://doi.org/10.2466/pr0.1981.49.1.23>
- Mathes, E. W. & Severa, N. (1981). Jealousy, Romantic Love, and Liking: Theoretical Considerations and Preliminary Scale Development. *Psychological Reports*, 49, 23-31.
- Navaro, L. (2011). *Haset ve Rekabet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Pines, A. M. (1992). *Romantic Jealousy: Causes, Symptoms, Cures*. London, UK: Routledge.
- Pines, A. M. & Friedman, A. (1998). Gender Differences in Romantic Jealousy. *The Journal of Social Psychology*, 138, 54-71. DOI: <https://doi.org/10.1080/00224549809600353>.
- Polat, Y., (2017). Haset, İmrenme ve Kıskançlık Duygularının Ayırıştırılması. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 3(2), 29-42.
- Smith, R. H. & Kim, S. H. (2007). Comprehending Envy. *Psychological Bulletin*, 133(1), 46-64. DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.1.46>.
- Sontag, S. (2011). *Fotoğraf Üzerine*. (O. Akınbay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplık.
- Tarhan, N. (2020). *Duyguların Psikolojisi ve Duygusal Zekâ*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Van de Ven, N., Zeelenberg, M. & Pieters, R. (2011). Why Envy Outperforms Admiration. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 784-795. DOI:10.1177/0146167211400421.
- Yoo, E.E. & Buzinde, C.N. (2012). Gazing Upon the Kingdom an Audience Reception Analysis of a Televised Travelogue. *Annals of Tourism Research*, 39(1), 221-242. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.06.002>.

Extended Abstract

Purpose of Research

Envy and jealousy are the emotions that nearly everyone has to experience in their life journey. The origin of envy and jealousy, one of the most basic human emotions, can be traced back to the stories of Eve and Lilith, the first women to be created, and of Abel and Cain, the victims and perpetrators of the first known murderous act among siblings. Lilith's story is about love; while the latter is about sibling rivalry; yet, the psychological damage in question is quite similar. In general, jealousy is an emotion to protect the existing relationship from third parties, while envy is related to not being able to stand the qualities that others have. In this regard, the movie called *Envy* (2009), adapted by the same-titled novel of Nahit Sırrı Örik and directed by Zeki Demirkubuz, focuses on the envy and jealousy concepts within the context of family. It shows connections and causes some serious destructive effects in private relationships. A comprehensive analysis regarding the aforementioned movie is important to present the differences between two emotions, to comprehend the meanings which society attributes to these two emotions and their awareness level.

This study aims to examine how the audience perceives the emotions of envy and jealousy in the context of the narrative construction and semantic universe of the mentioned movie. In this regard, it examines the concepts of envy and jealousy, and interprets the attitudes and behaviors of the main and side characters, which pave the way for the main and side conflicts, in the movie *Envy* through the emotions of jealousy and envy that determine the quality of the relationship between them.

Research Questions

This study seeks to answer the question of whether the film is a guide for the audience in dealing with envy and jealousy, whether the film increased the level of knowledge and awareness on the subject of jealousy and envy, and whether the viewers' views on jealousy and envy changed after watching the movie.

Literature Review

The jealousy of Ayala Malach Pines is in response to protest against a threat that could lead to a relationship being taken off (Pines, 1998, p. 54). So, from a hostile standpoint, it's a negative thing to be afraid of being discredited and losing (Mathes & Severa, 1981, p. 23). Envy, on the other hand, is related to the suffering that exists in someone else. Envy is lacking something in oneself while desiring it when it is available in someone else. Whereas, jealousy, is more like possessiveness, it is the desire to protect the property and not sharing (Pines, 1992, p. 19). According to Leyla Navaro, jealousy is generally the fear of losing what one already have (2011, p. 16). Navaro underlines the fact that resentment, anger, greed, stubbornness, and hatred are born from envy (2011, p. 15-16). Envy is about the relationship of the subject with someone such as mother (Klein, 2018, p. 24).

Methodology

In the study, reception analysis method was used in study. The reception analysis was carried out with the participation of 10 audiences with different socio-demographic characteristics selected randomly, and answers were sought for the research questions such as how envy and jealousy affected the participants in their daily lives and interpersonal relationships, how they tried to cope with both emotions, and what kind of changes or awareness occurred in their opinions, attitudes and behaviors before and after watching the said movie. Leyla Navaro's psychiatric theses (2011) were mainly used from a theoretical point of view, both in the first phase of the study, where the movie was subjected to content analysis, and in the second part, in which the reception study for envy and jealousy emotions was carried out.

Results and Conclusion

As a result of the conducted study, it was determined that the movie was effective on half of the participants in coping with the feelings of jealousy and envy, and that half of the participants thought that jealousy was an indicator of love, therefore they attributed positive meanings to jealousy, and based on the information gathered from the questionnaire, the majority of the participants had a knowledge in line with the literature about jealousy and envy. Further studies could differentiate the participants whom are exposed to the similar literature or not; ie., the participants who do not have the similar opinion with literature could be the focus of a more in depth study in the future.